

อัตลักษณ์: การสื่อความหมายทางสังคมในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองง่าม

Meaning of Identity in the Northeast Equivocal Folk Song

กุนทีนิ โคตรพัฒน์¹ / ราชนัย นิลวรรณภา²

Kunthini Khotphat / Rachan Ninwannapha

¹สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Program in Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

²คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสื่อความหมายด้านอัตลักษณ์ในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองง่าม ซึ่งศึกษาเพลงลูกทุ่งอีสานที่มีเนื้อหาสองแ่งสองง่าม โดยใช้วิธีพรรณนาวิเคราะห์ และใช้กรอบแนวคิดหลักเรื่องวาทกรรมเชิงวิพากษ์ ผลการศึกษาพบว่าอัตลักษณ์ที่พบในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองง่ามพบว่ามีอัตลักษณ์ดังนี้ หนึ่งอัตลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรม คือ อัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์ อัตลักษณ์ด้านอาหารการกิน อัตลักษณ์ด้านศิลปะดนตรี อัตลักษณ์ด้านความเชื่อ อัตลักษณ์ทางด้านภาษาถิ่น และสองอัตลักษณ์ทางเพศ

Abstract

This research article aimed to study the meaning-identity in the northeast equivocal folk song, and to investigate the northeast equivocal folk song using descriptive analysis based on critical discourse analysis. The two identities found in the northeast equivocal folk song social-cultural identity and sexual identity. Moreover, the first identity included identity of ethnicity, identity of food, identity of the art music, identify of belief, and identity of the local language.

Keywords: northeast equivocal folk song, identity, meaning of society

บทนำ

ปัจจุบันเพลงลูกทุ่งอีสานได้รับความนิยมจากผู้ฟังเป็นจำนวนมาก เพลงลูกทุ่งอีสานไม่เพียงแต่โด่งดังหรือได้รับความนิยมจากกลุ่มชาวอีสานเท่านั้นแต่ยังได้รับความนิยมจากผู้คนทั่วทุกภูมิภาค เอกลักษณะของเพลงลูกทุ่งอีสานคือการใช้ภาษาอีสานที่สื่อความหมายออกมาได้ตรงและมีความเป็นตัวของตัวเองซึ่งเป็นการสร้างสรรค์ของวงการเพลงลูกทุ่งไทยให้มีสีสันและความหลากหลายมากยิ่งขึ้น (Palangwan, 2011) และ ปรากฏการเพลงลูกทุ่งอีสานนี้เกิดขึ้นจากการที่ชาวอีสานได้หลั่งไหลกันเข้ากรุงเทพฯ ทบจำนวนขึ้นเรื่อยๆ จึงทำให้สังคมชาวอีสานในกรุงเทพฯ เป็นปึกแผ่นขึ้น โดยพื้นฐานจากความเป็นคนจากพื้นเพเดียวกัน มีความรู้สึกห่วงหาอาลัยถิ่นฐานเหมือนกัน และเกิดความโหยหาศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมเหมือนกัน จึงกลายเป็นพลังขับเคลื่อนและเป็นปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดของเพลงลูกทุ่งมิติใหม่ ที่มีรูปแบบ เนื้อหาและรับใช้ชีวิตคนพลัดบ้าน เนื้อหาของเพลงลูกทุ่งอีสานนั้นมีอยู่หลากหลายแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวอีสานและการเปลี่ยนแปลงทุกระยะของสังคม

เอกลักษณะอย่างหนึ่งในเพลงลูกทุ่งอีสานในปัจจุบัน คือ มีการใช้ถ้อยคำภาษาที่สื่อความหมายแนวสองแง่สองง่าม ซึ่งปรากฏอยู่ในหลาย ๆ เพลง เช่น เพลงลิ้นน้องบ่ เพลงปล่อนน้ำใส่นาน้อง เพลงคนทีลี เป็นต้น สอดคล้องกับกระแสความนิยมเพลงลูกทุ่งอีสานที่ได้รับความนิยมทางสื่อออนไลน์เช่น Youtube และ Facebook มักนิยมส่งต่อเพลงลูกทุ่งอีสานที่มีเนื้อหาล้อแหลม ทะลึ่งบริบทของเพลงชวนให้นึกถึงเรื่องเพศเป็นเพลงที่มีเนื้อหาในทาง “สองแง่สองง่าม” มีการสื่อความหมายของเพลงในมิติที่สะท้อนสภาวะการณ์ทางสังคมบริบทต่างๆ เนื่องจากบทเพลงที่เผยแพร่อยู่ในสังคมนั้นได้ทำหน้าที่ในการบันทึกเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ การเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยที่เกิดขึ้นในสังคมส่งผ่านภาษาสู่บทเพลง จากการศึกษาข้อมูลของเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแง่สองง่ามสะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันในหลายมิติ ทั้งเรื่องอำนาจการต่อสู้ การต่อรองทางวัฒนธรรม การแสดงออกซึ่งอุดมการณ์ของผู้คนที่ต้องดิ้น รวมถึงการช่วงชิงพื้นที่เพื่อสื่อสารอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

จากความเป็นมาดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงการสร้างอัตลักษณ์ของชาวอีสานที่สื่อผ่านบทเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแง่สองง่ามในปัจจุบัน ซึ่งการสื่อความหมายด้านอัตลักษณ์นี้เป็นที่น่าศึกษาอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาอัตลักษณ์ของชาวอีสานผ่านเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแง่สองง่าม

ซึ่งทำให้เข้าใจความหมายในมิติทางสังคมวัฒนธรรมของเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองง่ามได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของชาวอีสานในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองง่าม

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะเพลงลูกทุ่งที่มีเนื้อหามีการเผยแพร่ในสื่อออนไลน์ผ่าน ยูทูบ (Youtube) และ เฟสบุ๊ก (Facebook) ในช่วงเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2549 – พ.ศ. 2559 จำนวน 72 เพลง ซึ่งเป็นบทเพลงที่ได้รับความนิยมสูงจากสื่อออนไลน์ช่องทางต่างๆ พิจารณาจากจำนวนยอดการเข้าชม การกดไลค์ การกดแชร์ ตั้งแต่ 100,000 ครั้งขึ้นไป

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยมีแนวทางการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ เพลงลูกทุ่ง และเพลงลูกทุ่งอีสาน
2. เก็บรวบรวมข้อมูลเนื้อเพลงลูกทุ่งอีสานที่มีเนื้อหาแนวสองแ่งสองง่ามโดยใช้ขอบเขตทางด้านเวลา
3. วิเคราะห์ความหมายทางสังคมในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองง่ามด้านอัตลักษณ์
4. สรุปผลและอภิปรายผล
5. นำเสนอผลการศึกษาด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ความสำคัญของการวิจัย

เข้าใจถึงความหมายในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองง่ามที่สื่อผ่านอัตลักษณ์ความเป็นอีสาน

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองงาม หมายถึง เพลงที่ใช้ถ้อยคำภาษาที่สื่อความหมายไปในทางหยาบโลนและเกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศ

ความหมายทางสังคม หมายถึง การสื่อความหมายที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคมผ่านภาษาที่ใช้ในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองงามซึ่งเป็นการสื่อผ่านความหมายด้านอัตลักษณ์

ผลการวิจัย

การทำความเข้าใจเรื่องอัตลักษณ์เป็นการศึกษาหรือทำความเข้าใจกับกระบวนการที่สลับซับซ้อนของการสร้างอัตลักษณ์ ความเป็นอื่น ยิ่งไปกว่านั้นทุกสังคมกลุ่มคนที่มีอำนาจสร้างความเป็นอื่นขึ้นมา มักจะเป็นกลุ่มเดียวกันกับคนที่มีอำนาจในการสร้างความรู้ ความจริง เพื่อให้สอดคล้องกับความรู้อื่นที่ถูกสร้างขึ้นมา (Chareornsin-oran, 2000)

จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองงามพบว่าวิถีชีวิตสังคม วัฒนธรรม เพศ ภาษา และความเชื่อถูกใช้เป็นเครื่องมือในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ในเพลง ผู้วิจัยพบว่าเพลงที่สื่อความหมายด้านอัตลักษณ์ในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองงามได้นำเสนอการสร้างอัตลักษณ์ของชาวอีสานดังนี้

1. การสื่อความหมายด้านอัตลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรม

ผู้คนในสังคมและวัฒนธรรมอีสานส่วนใหญ่จะดำเนินชีวิตไปตาม ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติของสังคมอีสาน การที่คนอีสานยังยึดถือวิถีชีวิตเดิมอยู่นั้นส่งผลให้เทศกาลงานบุญต่างๆของกลุ่มคนอีสานมีความโดดเด่นและน่าสนใจ ผู้วิจัยพบว่าเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองงามได้ใช้คำที่เกี่ยวข้องกับประเพณีงานบุญเพื่อบ่งบอกอัตลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรมซึ่งเป็นการบอกถึงความแตกต่างของคนอีสานว่าแตกต่างจากกลุ่มคนอื่นๆ อัตลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรมอีสานที่พบในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองงามมีดังนี้

อัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์

อีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีประชากรอาศัยอยู่หลายกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ชาวส่วยในแถบจังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ ชาวไทพวนในแถบจังหวัดเลย ชาวผู้ไทยหรือกูไทในแถบ

จังหวัดกาฬสินธุ์ มุกดาหาร นครพนม สกลนคร เป็นต้น เมื่อมีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์จึงส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนซึ่งวัฒนธรรมประเพณีต่อกัน บางประเพณีมีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ความเชื่อของกลุ่มคนนั้นๆ แม้กระทั้งการรักษาวัฒนธรรมประเพณีของแต่ละกลุ่มก็แตกต่างกันออกไปตัวอย่างเช่น

ตัวอย่าง

.....เดือนสามออกใหม่เก๋าคำ ได้มาขามผู้สาวบ้านภูไทมาค้าขุนขัวข้าว ตามฮิตคองเก่าละของเผ่าภูไทถึงแม้เป็นสังคมยุคใหม่ ยังรักษาไว้ประเพณีอันดีงามสาวเอ๋ยมีคู่แล้วบ่ ได้บ่หนอถ้าอายขอมายอยู่นามาปลูกพริกหน้าแล้ง ช่วยแก้มแดงสร้างแปงทุกยามโปรดสงสารอายแนคนงาม อยากมาทำหน้าที่ลูกเขยพ่อตา...

(เพลง ปลาชื้อใหญ่ : มนต์แคน แก่นคูณ)

เนื้อเพลงได้กล่าวถึงบรรยากาศงานบุญเดือนสามหรือบุญข้าวจีของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยหรือภูไท ที่สืบทอดประเพณีงานบุญนี้ไว้ตาม “ฮิตคอง” ฮิตคองคือจารีตประเพณีของชาวอีสานที่เชื่อกันว่าหากปฏิบัติตามแล้วจะเกิดความคิดกระทำแล้วเป็นสิ่งที่ดีต่อชีวิตของผู้ที่ประพฤติปฏิบัติตาม ผู้แต่งได้นำเสนออัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์ของกลุ่มผู้ไทยว่าเป็นกลุ่มที่ยังคงรักษาวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมเอาไว้พร้อมๆกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพลงดังนี้ก็กล่าวถึงงานบุญเดือนสามของชาวอีสานหรือคนทั่วไปรู้จักคือ งานบุญข้าวจี ซึ่งเป็นหนึ่งในงานบุญฮิตสิบสองของชาวอีสาน งานบุญเดือนสามนี้เป็นการงานบุญที่มีเฉพาะในกลุ่มคนชาวอีสานแต่ในเพลงชี้ให้เห็นว่าผู้ที่ยังคงสืบสานประเพณีได้อย่างมั่นคงคือกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยจึงเป็นการสร้างอัตลักษณ์ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว ผู้แต่งเพลงได้นำงานบุญเดือนสามหรือบุญข้าวจีมาเป็นส่วนหนึ่งในเนื้อเพลง “ข้าวจี” ของชาวอีสานเป็นอาหารที่ทำจากข้าวเหนียวปั้นเป็นก้อนแล้วนำไปเผากับไฟพอสุก “ข้าวจี” แสดงให้เห็นถึงความเป็นอีสานผ่านทางอาหารที่ใช้บริโภคโดยแสดงให้เห็นว่าชาวอีสานเป็นกลุ่มคนที่กินง่ายอยู่ง่าย มีเพียงแค่ข้าวอย่างเดียวก็สามารถนำมาทำเป็นอาหารได้นั้นแสดงให้เห็นว่าชาวอีสานเป็นกลุ่มคนที่ใช้ชีวิตเรียบง่าย ซึ่งเป็นการสร้างอัตลักษณ์เกี่ยวกับความเป็นอยู่ อาหารการกินให้กับกลุ่มคนชาวอีสาน

อัตลักษณ์ด้านอาหารการกิน

ภาพของอีสานในโน้ตสนัของใครหลายคนคือ ความแห้งแล้ง อดอยาก อาหารขาดแคลน ชาวอีสานมีปัญหาเรื่องปากท้อง แต่ในหลาย ๆ เพลงได้สะท้อนภาพความอุดมสมบูรณ์ของชาวอีสาน ออกมาสู่สังคมภายนอก ซึ่งภาพดังกล่าวยังได้ประกอบกันเป็นอัตลักษณ์ด้านอาหารการกินให้คนอีสานเช่นเพลงดังต่อไปนี้

ตัวอย่าง

.....หน้าหนาวนอนเฝ้าข้าวฟ่อนกระท่อมนาดอน เห็นหลังคาโด่ได้ผักแว่นลัดหวอง อยู่กระหนองกลางนาไปเค็ดขอยคมาละกินกันมุ่นเมไม่เคยลำบากเรื่องปากเรื่องท้องปลาตามลำคลองถมถืดถมเกลปลาหลดมุนนาละได้มาครึ่งชามต้มใส่ใบมะขามกินกันช่วยเข่น้ำพริกมีมะกอก จิ้มดอกสะเดา ข้าวคว่ำลาบเทา ละใส่น้ำปลาพอเป๊ะเป๊ะสาโทหวานละทำกันสองคุ่มซุกไว้ในพุ่มกอไผ่ใบโพ๊ะเพะไปตักมารินกินคนละกระป๋องเอาจนพีละกะน้อง เมาชวนเมาเซเฮ้า.....

(เพลง วังว้าว : คำมอด พรขุนเดช)

จากตัวอย่างเพลงนี้ได้กล่าวถึงวิถีชีวิตของชาวอีสานที่มีความสะดวกสบายสามารถหากินได้ตามธรรมชาติ ซึ่งเพลงดังกล่าวได้ขัดกับวาทกรรมความเป็นอีสานที่ถูกสร้างขึ้นมามีอีสานคือความแห้งแล้งดินแดกระแหง แต่เพลงนี้ชี้ให้เห็นว่าดินแดนในภาคอีสานยังมีความอุดมสมบูรณ์ไม่แตกต่างไปจากภาคอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นพืชผักที่อยู่ตามริมคลองหรือแม้กระทั่งปลาตามลำคลองยังไม่เหลืออยู่ให้กินได้ไม่ลำบาก

อาหารที่เป็นเสมือนเป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสาน เช่นปลาร้า และส้มตำ จนมีการกล่าวเรียกคนอีสานว่า ลูกปลาร้า ซึ่งอาหารของชาวอีสานส่วนใหญ่ปรุงรสด้วยน้ำปลาร้า ซึ่งมีรสเค็มเนื่องจากหมักด้วยเกลือ ใส่ข้าวคั่ว (Royal society, 2011) และส้มตำเป็นอาหารที่มีปลาร้าเป็นส่วนผสมหลัก ปลาร้า และส้มตำปรากฏอยู่ในเพลงที่ถูกแต่งและขับร้องโดยชาวอีสานจึงทำให้ทั้งผู้ร้อง ผู้แต่งเพลงมีความเข้าใจและสื่อความหมายออกมาได้ชัดเจนและยังเป็นการสร้างอัตลักษณ์ให้แก่ชาวอีสาน ดังตัวอย่างเช่น

ตัวอย่าง

...ข้าว ข้าว ข้าวหอยลมหพดวย ๆ ไปข้าวหอยบ่คนงามผู้เฒ่าเฒ่าก็ผ่านบักหุ้งไว้ดำบักเจียบักเหล่นกะเตรียมไว้ใส่จานลงแขกกินเกลี้ยงเป็นประเพณีไทบ้านบักพริกกระเทียมกะเค็ดไว้ใส่จาน

ขาดบิได้อีหลีนั้น กะคือปลาแดกในไหหอยข้าวหอยโข่ง ล้างให้เกลี้ยงม้อยหล่อล้างให้เกลี้ยงม้อย
หล่อเคื่อหอยน้อยหอยใหญ่ช้วนน้ำล้างให้หน้อย ๆ ได้ต่อยกัน ต้มน้ำ ค้างไฟใส่ข่าตะไคร้ ตักเกลือ
ใส่จักซ้อนหอยเน่าบ่เอาเคื่องามจนหอยเน่าบ่เอาเคื่องามจนพออยากเล่นบ่ปามอน คั่นได้กินหอย
เน่า همینจนหิ้นดั่ง ทั้งดั่งปัด ๆ ฝุ่นเคื่อเจ้าคั่น ได้กินหอยเน่า หมูเจ้าสี่สะอื่นแซบกะอยู่กับบักหอย กิน
กะอยู่กับบักหอยแซบกะอยู่กับบักหอย กินกะอยู่กับบักหอยอย่าลืมล้างให้เกลี้ยงม้อยหล่อล้างให้
เกลี้ยงม้อยหล่อเคื่อหอยน้อยหอยใหญ่.....

(เพลง ข้าวหอย : ไหมไทย ใจตะวัน)

จากตัวอย่างเพลงข้าวหอยได้เล่าถึงวิถีชีวิตของชาวอีสานที่สามารถใช้ชีวิตตามแบบใน
ธรรมชาติ กินอยู่อย่างเรียบง่าย สามารถนำสิ่งใกล้ตัวมาประยุกต์ให้เข้ากับวิถีชีวิตเพื่อความอยู่รอดซึ่ง
เป็นเช่นนี้มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชาวอีสานจึงมีอัตลักษณ์ด้านอาหารการกินแตกต่างจากคนใน
ภาคอื่นๆ ผู้วิจัยยังสังเกตต่อไปอีกว่าอาหารอย่างเช่น ส้มตำ และ ปลาาร้า ซึ่งถือว่าเป็นอัตลักษณ์ด้าน
อาหารการกินของชาวอีสานได้พัฒนาและมีความสำคัญต่อสังคมไทยโดยรวม เมื่อกล่าวถึงอาหาร
ดังกล่าวกับชาวต่างชาติทั้งส้มตำ และปลาาร้า จะกลายเป็นอัตลักษณ์ของอาหารไทยในทันที ดังนี้
แล้วอัตลักษณ์จึงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบททางสังคมวัฒนธรรม อัตลักษณ์จึงมีความคลื่นไหล
ไปตามวัฒนธรรมและบริบทของคนในสังคม

อัตลักษณ์ด้านศิลปดนตรี

ท่วงทำนองดนตรีของชาวอีสานมีความแตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ ทั้งคำร้อง ทำนอง และ
เครื่องดนตรี ซึ่งเสียงดนตรีได้แสดงให้เห็นถึงอารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ของคนอีสาน ดัง
ตัวอย่างเช่น
ตัวอย่าง

....ตะเว็นคล้อยบายฟ้าเป็นลายดอกซ่อนล้ากลอนฟ่อนแอ่วล้าใส่เคนดอกสร้อยสาวน้อยนัง
นำ ทำหน้าที่จีหอยและทยอยมาหั้นรินมาสิร์ฟี่ๆมีหอยจีฮ่อนๆมาบ่อนนังเฮียงฟังสำเนียงเสียงเพลง
บ้านนาม่วนแท้หนาเฮสาสุขสันต์หอยปากกว้างแกล้มเหล้าเข้ากันทั้งแซบทั้งมันก้อยชอยหอยจีทั้ง
แซบทั้งมันก้อยชอยหอยจีเรื่องสุราควรหั้นมาจักหน้อยตะเว็นคำคล้อยเฮาก็ถอยเลิกราเมื่อหน้ามี
โอกาสดีจะมาบิสิมแก้วตาน้องคนตีจีหอย.....

(เพลงจีหอย : พี สะเดิด)

จากตัวอย่างเพลงจี๋หอยฮังเป็นการตอบย้ำว่าชาวอีสานนั้นมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย และมีความสุข ซึ่งได้แสดงออกมาผ่านศิลปวัฒนธรรมด้านการขับร้องหมอลำและดนตรี ท่วงทำนองดนตรีของเพลง ลูกทุ่งอีสานสะท้อนให้เห็นถึงตัวตนและอารมณ์ของคนอีสาน เครื่องดนตรีของอีสานมีหลากหลาย ประเภท อาทิ แคน พิณ โหวด โปงลาง เป็นต้น เครื่องดนตรีเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต อารมณ์ ความคิด ของคนอีสาน (Corngrat, 2013) ดังนั้นแล้วเครื่องดนตรี หรือเสียงดนตรีที่ประกอบไปด้วย แคน พิณ โหวด โปงลาง จึงเป็นการสร้างอัตลักษณ์อย่างหนึ่งที่ใช้แสดงความเป็นอีสานและสามารถ แยกชาวอีสานว่าแตกต่างจากจากภาคอื่นๆ ได้ เครื่องดนตรีที่กล่าวมาข้างต้นนี้มักจะประกอบอยู่ในวง ดนตรีหมอลำ ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 อธิบายว่าหมอลำคือ ผู้ที่ชำนาญในการขับร้องแบบอีสาน หมอลำมีอยู่หลายรูปแบบเช่นการแสดงหมอลำซิ่ง หมอลำหมู่ เป็นต้น เมื่อมีงานบุญเทศกาลชาว อีสานจะมีการแสดงของหมอลำหรือการร้องการลำเพื่อสร้างความรื่นเริงให้กับงานด้วยหมอลำหรือ การร้องหมอลำจึงเป็นการแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของชาวอีสาน

อัตลักษณ์ด้านความเชื่อของชาวอีสาน

ความเชื่อของชาวอีสานมีความผสมผสานระหว่างพุทธ พราหมณ์ และผี ซึ่งทั้งสามสิ่งนี้ได้ความกลมกลืนเข้ากับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชาวอีสานมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ จึงได้ก่อตัวเป็นประเพณีวัฒนธรรมของชาวอีสานอย่างลงตัวและมีเอกลักษณ์อย่างโดดเด่น

ตัวอย่าง

.....ศรีศรี มือนี่เป็นมือสันทัดวันดีมือเอาปลาเข้าห่อเจ้า มือเอาเสาหลงหลุมให้อยู่แดงมีฮีให้อยู่ดีมี
แสงเค่อฮิว.....

(ตอกอ้อ) หยับเข้ามาแต่หยับเข้ามาอย่าไปนั่งหน้าบูดหมู้ห้อยอยู่ไกลหลายฟ้าวเอาไว้มาป้อน
เอน้องเขนิเหมหิไว(สร) ชักเง็กเง็กชักเง็กเง็กชักเง็กเง็กแห่นเหมเจ้าบ่าวแคนไข่ตาย แคนไข่
ตายแคนไข่ตายต่อหน้าเจ้าสาวกลางพาวัญแห่นหนาแห่นหนา.....(สร) คือหาเรื่อง
กันแท้เจ้าอย่ามาละหาเรื่องข่อยแต่ (ก้านตอง)เถียงกันหยั่งน้อเอื้อยอ้ายมาผูกแขนเอ็นขวัญบ่าวสาว
ว่าแต่พี่อายนั่นเข้ามาส่งน้องเข้าห้องหอแห่นเข้าห้องหอแห่น เร็วเร็วอยากเข้าแล้วคาแต่เถียงกันยูนั่น
ละ.....

(เพลง กินคองน้องเมีย : ศรี สิ้นชัย, ดอกอ้อ ท่งทอง และ ก้านตอง ท่งเงิน)

จากเพลงแสดงให้เห็นถึงความเชื่อชาวอีสานที่เชื่อเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของคนในสังคม หากมีงานมงคลไม่เพียงแต่จะจัดงานฉลองรื่นเริงอย่างเดียวแต่ยังได้จัดพิธีที่ได้สร้างขวัญและกำลังใจให้กับคนในสังคมด้วยพิธีผูกแขนบายศรีสู่ขวัญ พิธีกรรมเหล่านี้จึงได้เกิดเป็นการสร้างอัตลักษณ์ในวิถีชีวิตของกลุ่มคนชาวอีสานและปัจจุบันยังคงมีการสานต่อพิธีดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

อัตลักษณ์ทางภาษา

ภาษาที่ใช้ในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองง่ามนั้นมีลักษณะที่โดดเด่นมากกว่าเพลงลูกทุ่งอีสานทั่วไปมาก Sukswan (1973) ได้กล่าวถึงเพลงลูกทุ่งอีสานว่า เป็นเพลงที่มีลักษณะโดดเด่นด้านรูปแบบภาษา ทำนองเนื้อหา และสำนวนโวหารที่มีคุณค่าทางวรรณศิลป์ มีหลักความเชื่อ ค่านิยม ความนึกคิดของคน จารีตประเพณี และอุดมการณ์ด้านสังคมอันเป็นมรดกของท้องถิ่น ภาษาอีสานที่พบอยู่ในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองง่ามนั้นมักจะใช้คำอีสานพื้นฐานที่คนภาคอื่นสามารถเข้าใจได้ง่ายตัวอย่างเช่น

ตัวอย่าง

...เรามีแม่พ่อไปขอเอาสีทำเหมือนของฟรี อย่างนี้ก็คงไม่ไหวถ้ารักกันอยู่ ก็รู้ต้องทำยังไงอย่าทำมือไว ได้ไหมมันจึกจี้ เจอใครก็ฝาก คำรักมาบอกพูดจริงหรือหลอก ช่วยบอกให้เคลียร์สักทีโซ่โซ่เบอร์คิดฮอด มาตอดแล้วมิดซีลือยากูรู้ละสิ เป็นแฟนต้องทำยังไง จีบเอาสิคะ จีบเอาสิคะเปิดไฟแล้วนะ ชอบก็มาจิบเลยจิบมาสักดอก ดีแต่บอกคิดถึงจูบเบยอยากมาเป็นเขย แม่กับพ่อก็ต้องเทาใจ จีบเอาสิคะ จีบเอาสิคะเปิดไฟแล้วนะ อ๊ะ อ๊ะ อ๊ะ อย่างมัวแต่อยากล้ารักสักหน่อย ของอร่อยไม่มีขายเสิร์ฟความจริงใจ ด้วยดอกไม้ม่าให้สักดอกสองดอก สามดอก สี่ดอก ห้าดอก ขามชวนไปเที่ยว ไม่ไปด้วยหน่อยท่าตาละห้อย ขัดใจหน่อยจนซอกง้อจะพาเที่ยวบ้าน ถ้าแฟนกันไปอยู่หรือจะจริงหรือหลอก มาบอกรักด้วยตัวเอง...

(เพลง จีบเอาสิคะ : ลำยอง หนองหินห่าว)

จากตัวอย่างข้างต้นในเนื้อเพลงมีการใช้ภาษาอีสานผสมผสานในเพลง ซึ่งแต่ละคำเป็นคำพื้นฐานที่คนภาคอื่นๆ หรือคนที่ไม่ได้พูดภาษาอีสานก็สามารถเข้าใจและแยกได้ว่าเป็นภาษาอีสานหรือไม่เช่นคำว่า คิดฮอด หมายถึง คิดถึง มิดซีลือ หมายถึง เจ็บกริบ ต่างเป็นคำพื้นฐานในภาษา

อีสานที่คนทั่วไปมักจะทราบกันอยู่แล้ว ผู้วิจัยสังเกตว่าในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองงามนั้น มักจะมีคำภาษาอีสานที่ทำให้นึกถึงเรื่องเพศหรือมีเสียงที่พ้องกันกับคำที่สื่อถึงเรื่องเพศ เช่น เพลง ลีลีน้องบ่ ของ กุ้ง สุภาพร สายรัก

ตัวอย่าง

....น้องเคยมีผัวมาแนแล้วเต๊ะ แล้วเต๊ะแถมน้องยังเก บ่เคยจริงจังกับไผเป็นคนมักม่วนผู้ใดมาชวนกะไปส่อหล่อหลายใจ ไผจับไผบายบ่ตีลิเต๋ไปหน้าคิดไปคิดมาบ่แม่นแนเห็นอ้ายมาเอ๋อแซวเล่นแซวม่วน หรืออีหลีเหม็ดไส้เหม็ดพุง น้องกะมี สำนี้ ถามอ้ายอีหลี สิว่าได้ อ้ายลิลีลิลีน้องบ่ บ่แม่นของใหม่ แต่กะพอ สิได้อยู่บ่อ้ายลิลีลิลีน้องบ่ น้องสิเฮ็ดให้ทุกอย่าง ว่าแต่อ้ายขอสิกะล่ำบ่ในสิ่งที่ผ่านมา (อ้ายลิลี อ้ายลิลี อ้ายลิลี อ้ายลิลี อ้ายลิลี) น้องเคยมีผัวมาแนแล้วเต๊ะ แล้วเต๊ะช่วงล่างฟังเพ เทิงแห่นบกะแข็ง ซ้าหนาถ้าอ้ายอิน้องกะให้อ้ายฟ้าว บอกรบ่อยากเป็นภาระ ของชีวิตอ้าย....

คำว่า “อี” ในเพลงนี้เป็นภาษาถิ่นอีสาน ซึ่งผู้วิจัยเป็นชาวอีสานจึงเข้าใจคำว่าอีคือการ ดำหนิ ในเพลงนี้จึงเป็นเนื้อหาของหญิงสาวที่เคยผ่านการแต่งงานมีครอบครัวมาแล้วแต่ชีวิตครอบครัวล้มเหลว หลังจากนั้นเธอได้มาเจอผู้ชายคนใหม่จึงเกิดคำถามว่า ลีลีน้องบ่ ก็จะต้องดำหนิน้องใหม่ หรือจะว่าอะไรน้องหรือไม่ แต่เนื่องจากคำว่า อี นั้นมีเสียงที่ใกล้เคียงกับคำว่า หี ในภาษามาตรฐานที่สังคมไทยเข้าใจว่าหมายถึงอวัยวะเพศหญิง จึงทำให้เพลงนี้มีความหมายเพิ่มขึ้นมาอีกทางจากจะดำหนิน้องหรือไม่กลายเป็นจะมีเพศสัมพันธ์กับน้องใหม่ คำในภาษาอีสานที่พ้องเสียงหรือออกเสียงใกล้เคียงกับคำที่มีลักษณะต่อไปในทางเพศ คือ อวัยวะเพศหญิง อวัยวะเพศชาย ดังตัวอย่างเช่นเพลง ควายอ้ายโตใหญ่ ของ สุทิน แผ่นดินทอง

ตัวอย่าง

....หล่อบ่โดนใจแต่ควายอ้ายใหญ่เต๋หล่า โอ้ยตัวใหญ่สันดอกหว่า อ้ายสิเว้าจังซี่ ขอโทษเด้อหล่า ใหม้นปากแล้วหลิ บ่าวแนวบ่คว้าวแนวบ่แม่น จักใหญ่สำไคแต่หลักควายๆก็เท่าแขน ตอกให้แน่นๆมันจังลืออยู่ อย่าฟาวหาหลายเด้อควายบักคู้ อ้ายสิต่อให้อยู่ ใหม้นดั่งปึกๆ.....

จากตัวอย่างเนื้อเพลงกล่าวถึงชายคนหนึ่งที่มีอาชีพเกษตรกรเลี้ยงควายอยู่และได้ถามผู้หญิงว่า พี่ไม่หล่อนะ แต่ว่าพี่มีควายตัวใหญ่ คำว่าควายในเพลงนี้พ้องกับคำว่า ควย ในภาษาอีสานซึ่งนอกจากจะหมายถึง ควายที่เป็นสัตว์เลี้ยงแล้วยังหมายถึง อวัยวะเพศชายอีกด้วย นอกจากนี้แล้วยังมีคำที่แสดงบ่งบอกการมีเพศสัมพันธ์ดังตัวอย่างเช่น เพลง ผัวไผคือสิคุ ของ บัวแก้ว ศรีอุบล

ตัวอย่าง

เบ้งผัวเขา ก็หล่อเข้าตำรา เบ้งเหง้าแขนเหง้าขา อ้ายคือเป็นตาสีคู่ คออะใหญ่ บ่ไหลกะตันจูด เห็นแล้วอดบ่อยู่ อยากสิปฏิทางให้ผัวเห็น เว้าเปาเป็นคือสิลิตาหลาย คันได้เป็นก็อ้าย น่องกะบ่เก๋อบเงิน คือสิเก่ง สิเก่ง สิเก่ง สิเก่ง น้อเรื่องเฮ็ดนาหาเงิน เป็นตะสิคู่ผัวเห็น อยากได้เฮ็ดแนวกะยังว่าหลอย เมียมาเนลิได้บ่ เห็นคนหล่อแล้วมันตันสู้อ้ายจ่า กล้ามเป็นปุ้นๆคือสิหมั่นไถนา อยากชวนไปลั่นลา สิได้บ่คำจึกกินผัวผู้อื่นเห็นแล้วชื่นหัวใจ มีแต่หม่องใหญ่ๆ คือสิแข็งแรงบึกบึน เมียบ่อยู่มาหาหนูเค้ อมื่ออื่น ยามดึกๆคืนๆ คือสิได้อู่คำ

จากเพลงได้กล่าวถึงหญิงสาวที่ได้ชื่นชมสามีชาวบ้านว่าเป็นชายที่มีความขยันในการทำงาน และมีลักษณะรูปร่างที่ติดตามตำรา เมื่อตนได้พบเจอแล้วก็เกิดความพึงพอใจจนอยากได้มาเป็นคู่ครอง และได้เชิญชวนให้ชายคนดังกล่าวลัดลอบหนีภรรยา มาพบเจอกับตน คำที่บ่งบอกการมีเพศสัมพันธ์ในเพลงนี้คือคำว่า สิคู่ คำว่า สิ ในภาษาอีสานแปลว่า อาจจะ น่าจะ ส่วนคำว่า คู่ แปลว่า ขยัน แต่คำว่าสิมีเสียงที่พ้องกับคำว่า สิ ในภาษาอีสานคำนี้หมายถึงการมีเพศสัมพันธ์ระหว่างกัน

การสื่อความหมายด้านอัตลักษณ์ทางเพศ

อัตลักษณ์ทางเพศในที่นี้ หมายถึง การศึกษาเพศภาวะของชาวอีสานที่ปรากฏสถานะอยู่ในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองงามซึ่งเป็นการสร้างอัตลักษณ์ให้กับเพศต่างๆของกลุ่มคนอีสาน ซึ่งเพศภาวะนี้เป็นคุณสมบัติที่แปรไปตามบริบททางสังคมวัฒนธรรม (Thaveesit, 2547) ข้อมูลในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองงามพบว่า เพศที่ปรากฏอยู่ในเพลงลูกทุ่งอีสานมีอยู่สามกลุ่มคือ กลุ่มเพศชาย กลุ่มเพศหญิง และกลุ่มเพศที่สาม

1) เพศชาย

ผู้วิจัยพบว่าการสื่อความหมายทางสังคมที่สื่อให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางเพศของชายในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองงามได้เสนออัตลักษณ์ของชายอีสานไว้เช่น

1) มีความขยัน ไม่เกียจคร้านในการทำงาน ซึ่งเนื้อหาเกี่ยวกับความขยันไม่เกียจคร้านต่อการทำงานดังกล่าวจะพบอยู่ในหลายบทเพลงซึ่งแต่ละเพลงจะมีถ้อยคำที่แสดงให้เห็นภาพของชายอีสานที่ขยันทำงาน ไม่เกียจคร้านมุ่งมั่นทำมาหากิน เช่น

ตัวอย่าง

....ผู้บ่าวบ้านๆ งานการบ่เป็นหลักแหล่ง นื่องหล้าคำแพงสิดนใจอ้ายบ่ ความจนกะหลายเทิง
 ผู้ฮ้ายกระดื้อ มีควายตัวใหญ่เอาไว้ไถนาให้พอถึงเป็นคนบ่หล่อแต่มีควายตัวใหญ่ ลูกขึ้นแต่เข้าฟาวล
 งท่งลงทำน่ำบ่ทันล้างหน้า ฟาวไปหาหม่องล่ำม ควายคำออกก่อนส่วนควายค่อนนำหลัง ควายของ
 อ้ายมีทั้งควายคอนควายคำ อีหล้า งามขำไปล่ำมควายนำอ้ายบ่หล่อบ่โดนใจแต่ควายอ้ายใหญ่เค้หล้า
 โอ้ยตัวใหญ่ต้นดอกหวา อ้ายว่าสิเว้าจั่งซี่ ขอโทษเค้อหล้า ให้มันปากแหว้ออีหลี บ่าวแนวบ่ดีว่าแนวบ่
 แม่นซันใหญ่สำไค แต่หลักควายอ้ายกะท้อแขนดอกให้แน่นๆมันจั่งสิอยู่ อย่าฟาวเห่าหลายเค้อควาย
 บักคู้ อ้ายสิต่อให้อยู่ ให้มันดังปึกๆ.....

(เพลง ควายอ้ายโตใหญ่ : สุทิน แผ่นดินทอง)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าชาวนาอีสานมีความสามารถในการเลี้ยงควาย ถึงแม้ว่าจะไม่มีอาชีพที่
 มันคงแต่ยังคงสามารถดำเนินชีวิตได้โดยอาชีพเกษตรกร และเป็นคนที่ขยันไม่นอนตื่นสาย ซึ่งการ
 ไม่นอนตื่นสายนี้เป็นความขยันในอุดมคติ อย่างไรก็ตามในวรรณคดี “ลูกขึ้นแต่เข้าฟาวลงท่งลงทำน่ำ
 บ่ทันล้างหน้า ฟาวไปหาหม่องล่ำม” นี้ยังได้นำเสนอตัวตนของคนอีสานที่ยึดอาชีพเกษตรกรด้วย

2) มีความซื่อสัตย์ ยึดมั่นในคำพูด ความซื่อสัตย์และยึดมั่นในคำพูดนี้มักจะนำเสนอผ่าน
 เรื่องราวของความรัก การรอคอย ดังตัวอย่างเช่น

ตัวอย่าง

.....ควายอ้ายมันห่าว จับชอยอ้ายแน่ ชอยแน่ ควายอ้ายมันห่าว จับชอยอ้ายแน่นื่องหล้าอยู่
 บ้านเลี้ยงควายมากันนานเต็มที ตั้งแต่คนดิหนีไป กทม. นื่องไปเฮ็ดงานสั่งอ้ายให้รอ จนอ้ายคิดต่อ..
 เลี้ยงควายรอคนดิเลี้ยงควายบักคู้ อยู่หน้าปากทางเข้าบ้านจนว่าฮอดวันงานบุญประจำปีได้พ้อหน้าเจ้า
 ผู้งามกว่าเก่าอีหลีจนควายของพี่ มันห่าวใส่คนงาม....

(เพลง ควายอ้ายห่าว: โจ้ พิพัฒน์ เสียงทอง)

3) มีน้ำใจคอยช่วยคนอื่นเสมอ การมีน้ำใจคอยช่วยเหลือผู้อื่นเป็นลักษณะของชายในอุดม
 คติที่ทุกสังคมต้องการดังตัวอย่างเช่น

ตัวอย่าง

จากเนื้อเพลงข้างต้นจะเห็นได้ว่าหญิงสาวได้ย้ายที่ทำงาน โดยทำงานในร้านเหล้า ทำงานอยู่โรงงานในเขตอุตสาหกรรม หรือแม้กระทั่งทำงานในแหล่งท่องเที่ยวอย่างรัชดา จนสุดท้ายได้มายึดอาชีพที่เป็นนายตนเองอย่างอาชีพค้าขาย ซึ่งเป็นการบอกถึงลักษณะของคนอีสานว่าเป็นนักสู้และเป็นพยายามหลีกเลี่ยงจากความยากจน หาเงินมาใช้หนี้ให้บุพการีซึ่งทำให้เห็นว่าหญิงชาวอีสานนั้นเป็นคนที่มีความกตัญญูต่อบุพการี

2. มีความกตัญญู ภาพของหญิงอีสานที่มีความกตัญญูมักจะถูกนำเสนอให้กตัญญูต่อบิดามารดาโดยภาพของความกตัญญูคือการตอบแทนบุญคือด้วยการขยันทำงานแล้วนำเงินมามอบให้ นอกจากการแสดงความกตัญญูด้วยเงินทองแล้วการดูแลพ่อแม่หรือช่วยเหลือท่านก็เป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงออกถึงความกตัญญูเช่นตัวอย่างในเพลง ลีกันบ่ ของมดแดง จิราพร

ตัวอย่าง

จากนมาห้าหกปีร่อนเร่ไปหลายที่จนมาขายหิว อยู่ กทม.ขายบดี เลยมาลี้ภัยควายช้อยี
พ่อเลี้ยงไปเลี้ยงมากะเบือควายอีกแล้วหนอเลยบอกอีพ่อขายควายเปิดร้านเสริมสวย...

3. เชื้อคนง่ายและมักโดนเอาเปรียบ หญิงชาวอีสานได้ถูกนำเสนอให้เป็นเป็นคนที่เชื่อคนง่าย ไม่ทันคน มักจะโดนหลอกในเรื่องของความรักอยู่เสมอ ดังตัวอย่างในเพลง นาต่งน้อย ของศรีสินชัย, ดอกอ้อ พุ่มทอง และก้านทอง พุ่มเงิน

ซึ่งในเนื้อเพลงดังกล่าวเพลงได้กล่าวถึงการสนทนาระหว่างพี่น้องสามคน น้องสาวคนเล็กได้ถูกผู้ชายมาหลอกให้รักแต่ฝ่ายชายกลับมีครอบครัวอยู่แล้วจึงสร้างความชอกช้ำใจให้แก่ครอบครัวของฝ่ายหญิง เมื่อเธอทราบว่าได้ถูกฝ่ายชายหลอกก็ปฏิเสธและตัดความสัมพันธ์และขอเริ่มต้นชีวิตใหม่โดยมีพี่ชายและพี่สาวคอยให้กำลังใจจากเพลงจะเห็นได้ว่าครอบครัวมีส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิตจะดีขึ้นหรือเลวร้ายลงขึ้นอยู่กับคนในครอบครัว ครอบครัวจึงเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างอัตลักษณ์ของหญิงชาวอีสาน เช่นเพลง ต่อแขนต่อขา ที่ขับร้องโดย เฉลิมพล มาลาคำ ซึ่งได้เล่าถึงความอ่อนต่อโลกและไม่ทันคนของหญิงชาวอีสาน แม้กระทั่งโดนคนในครอบครัวหลอก ล่อลวง

ตัวอย่าง

....น้ำเอ๋ย น้ำเอ๋ย น้ำสาว ดีใจนำที่เจ้าจะได้แต่งงาน แต่พี่อายคินาหลายหลาย ก่อนเจ้าจะไปรับตำแหน่งแม่บ้าน เป็นห่วงเรื่องประสพการณ์นำแนวหมูนั่นที่เจ้าบ่เคย น้ำสาวกะเลยถามขึ้นว่า

แนวได้แนวได้ละพี่อ้าย เรื่องดีหรือร้ายสู้แล้วอย่าวางเฉย ชี้นะยินดีทำตาม ได้ยินคำถามแสบอยากสู้
 จังเลย ย้อนว่านี่บ่เคย พี่อ้ายเอ๋ยให้ส้อยบอกส้อยสอน พี่อ้ายเอ๋ยให้ส้อยบอกส้อยสอน พี่อ้ายฟังดี
 ใจจ้าวจ้าว มืออื่นให้เจ้าไปถ้ำซ้อยอยู่มา เตรียมแต่งดอกไม้ขันห้า สีฟ้าเสียวเคราะห์ยกครูลาก่อน เอา
 ผัวมันต้องมีขันตอน พ้อกันอยู่ตอนหัวนาเค่อจ้า ดั้นเข้าน้ำสาวกะมาพอดี เตรียมทำ พิธียกครูพี่อ้าย ให้
 น้ำสาวทำโศบาย เจ้าอย่าไว้วายปากไปปากมา ทางพี่อ้ายเฮ็ดคือผ้าเข้า ฝ่ายผู้นำสาวกะคล้อยตามคือ
 ว่า เสรีพิริฟ้ากะเหลือองพอฟ้า เรื่องนี้ซ้อยกับน้ำสู้กันแค่สองคน เรื่องนี้ซ้อยกับน้ำสู้กันแค่สองคน แต่
 นั้นมาน้ำสาวย่านแสงหลาย เทียวชวนพี่อ้ายยกครูอยู่บ่เซา ยกฮอดยามแลงยามเช้า หลายหลบหลาย
 เหล่า หลายเทื่อหลายหน...

(เพลง ต่อแขนต่อขา : เฉลิมพล มาลาคำ)

จากเพลงยังเป็นการตอกย้ำ วาทกรรมคนอีสานว่า “คนอีสานเป็นคนซื่อ ซื่อคนเชื่อ เชื่อจน
 โง่” ซึ่งเกิดจากการผลิตซ้ำของวาทกรรมดังกล่าวจากละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ นวนิยาย หรือเรื่องเล่า
 ขำขันต่างๆ ที่มักจะสร้างให้หญิงอีสานถูกมองว่าเป็นตัวตลกจากที่กล่าวมาข้างต้นจึงได้ประกอบกัน
 เป็นอัตลักษณ์ของหญิงชาวอีสาน

3. เพศที่สาม

ผู้วิจัยพบว่าในเพลงที่มีการกล่าวถึงเพศที่สามมักจะมีบริบททางศิลปวัฒนธรรมเข้ามา
 แวดล้อมอยู่ด้วยเสมอ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในเทศกาลงานบุญประเพณี เสมือนเป็นการช่วงชิง
 พื้นที่เพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ให้กับเพศที่สามว่ามีตัวตนอยู่ในสังคม ดังตัวอย่างในเพลงกะเทย
 เล่นไม้ ของแพรวพราว แสงทอง

ตัวอย่าง

...ขอเสียงกระเทยแห่คำ ที่รู้ตัวว่าสิมา่วนดั้นใส่หน้าฮ่านเป็นขบวน ชวนกันมาดวลเหล่า
 ขาวเมาแล้วหาเช็กไม้ สีน้อยสิใหญ่พอเป็นยาบต้องไปแคร์สายตา ก็ช่างเขาสิว่า กะเรามาหาเล่นไม้
 กะเทยเล่นไม้ กระเทยเล่นไม้กะเทยเล่นไม้ พวกกระเทยเล่นไม้ขอเสียงกระเทยที่เดินอยู่ข้างลำโพง
 ซ้ายซุ่มมองแต่ผู้ชายอยู่ฝั่งลำโพง ขาวขอเสียงเพื่อนสาวที่เดินอยู่ข้างหน้ามือนี้ซุ่มเฮามาเดินใส่หมอลำ
 ม่วน ๆ ออกสตีปเดินตามแบบฉบับมีทั้งคำทั้งคั๊บที่จับมาดวลเหล่าขาวมาเดินหน้าฮ่านเคือบแม่หมา
 เล่นบ่าวมาเดินหน้าฮ่านเคือบแม่หมาเล่นว่าวซุ่มกระเทยแตกสาวพอเมาเดินกันถั่ววุ่นผู้ชายไหนเห็น

เป็นอันบ่กล้ำมาทวนผู้ชายไหนเห็นเป็นอันบ่กล้ำมาทวนชีวิตกระเทยอยู่ได้ด้วยความมกม่วนเอาเหล้า
ขาวมาควล ขวนไปหาเล่นไม้กระเทยเล่นไม้ กระเทยเล่นไม้กระเทยเล่นไม้ พวกกระเทยเล่นไม้

.....

จากตัวอย่างกล่าวถึงภาพความสนุกสนานหน้าเวทีหมอลำซึ่งเป็นศิลปะพื้นบ้านของชาว
อีสาน ในเพลงนี้แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของเพศที่สามหรือกระเทยว่าเป็นเพศที่ชื่นชอบความ
สนุกสนาน เฮฮา ชอบสร้างสีสันให้กับสังคมการเข้าสังคมของพวกเขาเริ่มจากการสังสรรค์ดื่มสุรา
“ขอเสียงกะเทยแห่มาที่รู้ว่าสิมาม่วน เดินไล่หน้าฮ่านเป็นขบวน ขวนกันมาควลเหล้าขาว เมาแล้ว
หาเซ็คไม้ สีน้อยสิใหญ่พอเป็นยา บ่ต้องไปแคร์สายตา กะช่างเขาเฮามาหาเล่นไม้” จึงทำให้ภาพของ
กะเทยอีสานคือกลุ่มกะเทยที่ใช้เหล้าเป็นสื่อกลางในการเข้าสังคม

นอกจากนี้ยังมีการแสดงให้เห็นถึงภาพของกะเทยที่มีความทัดเทียมเท่ากันกับผู้หญิง
สามารถอยู่กินฉันสามีภรรยากับเพศชายได้ดังตัวอย่างเช่น

ตัวอย่าง

....สิเฮ็ดจั่งได้ละนื้อน้อง เข้าใจอยู่ว่าฮักหลายแต่สิให้เฮ็ดจั่งได้ กะฮ้ายมี นื้อผัวแล้วคันสิแซว
กะแซวได้แต่ให้ตกลงปลงใจ คือสิบได้ดอกเด้อฮ่านฮ้ายฮ่านฟ้ามันหมุน คันแม่นผัวฮ้ายฮู้ ว่ามีฮู้ เป็น
ผู้หญิงนื้อละนาง โอ โอ โอ้ยนื้อโอ้ยนาง นื่องคำฮ้ายบ่ฮู้สิเฮ็ดจั่งได้ ฮู้แต่ว่าหัวใจฮ้ายบ่มีแม่หญิงฮ้าย
ขอโทษจริง ๆ ที่ฮ้ายต้องทิ้งนื่องไป

(เพลง ฮ้ายมีผัวแล้ว : แอ็กส์ วิษณุกรณ์)

นอกจากสถานะของกะเทยที่ทัดเทียมกับผู้หญิงแล้ว ยังเป็นการตอกย้ำอัตลักษณ์ของกะเทย
ที่ว่า ชอบความสนุกสนาน รื่นเริง และสร้างสีสันให้สังคม จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าคำที่
เกี่ยวกับพฤติกรรมของเพศที่สามคือ เล่นไม้ กระโดดเต่า หน้าฮ่านหมอลำ คำเหล่านี้ได้บ่งบอกอัต
ลักษณ์ของเพศที่สามในสังคมอีสาน

สรุปผลการวิจัย

อัตลักษณ์ของชาวอีสานที่พบในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแง่สองง่ามคือ อัตลักษณ์ด้าน
สังคมวัฒนธรรม ได้แก่ อัตลักษณ์ด้านชาติพันธุ์พบที่มีการกล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ภูไทว่าเป็นกลุ่มชาติ
พันธุ์ที่ยังคงอนุรักษ์และรักษาวัฒนธรรมประเพณีอีสานดั้งเดิมเอาไว้ อัตลักษณ์ด้านอาหารการกิน
พบว่าอาหารการกินนี้สื่อให้เห็นภาพของชาวอีสานที่เป็นกลุ่มคนที่ใช้ชีวิตเรียบง่าย อัตลักษณ์ด้าน

ศิลปดนตรี ดนตรีของชาวอีสานมีเครื่องดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์ได้แก่ แคน พิณ โปงลาง เครื่องดนตรีเหล่านี้ทำให้เกิดท่วงทำนอง อารมณ์ ความรู้สึกสนุกสนานซึ่งเครื่องดนตรีดังกล่าวยังใช้อยู่ในวงหมอลำอันเป็นอัตลักษณ์ของชาวอีสานอีกด้วย อัตลักษณ์ด้านความเชื่อที่พบคือการเข้าพาวัวญหรือการเข้าพิธีบายศรีสู่ขวัญซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของชาวอีสานในการริเริ่มทำการใดๆต้องมีพิธีดังกล่าวเพื่อเสริมความเป็นมงคลให้กับชีวิตและเพื่อเป็นการสร้างความสามัคคีแน่นแฟ้นของคนในสังคม อัตลักษณ์ทางด้านภาษาถิ่นเป็นสิ่งที่เด่นชัดที่สุดของชาวอีสานคือการใช้ภาษาถิ่นอีสานในการพูดคุยสนทนาหรือแม้กระทั่งการแต่งเพลงเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจในเนื้อเพลงได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นและยังช่วยให้เกิดวรรณศิลป์ในด้านการประพันธ์ และอัตลักษณ์ทางเพศของชาวอีสานนั้นเพศชายจะมีความขยันไม่เกียจคร้านต่อการทำงาน มีความซื่อสัตย์ยึดมั่นในคำพูด มีน้ำใจช่วยเหลือคนอื่นเสมอ ส่วนอัตลักษณ์ของหญิงชาวอีสานคือเป็นคนสุภาพ อ่อนน้อม ไม่ท้อถอย มีความกตัญญูต่อบุพการี อัตลักษณ์ที่เป็นจุดด้อยของหญิงอีสานคือเชื่องง่ายมักโดนเอารัดเอาเปรียบ และอัตลักษณ์ทางเพศของเพศที่สามคือกลุ่มคนที่ชื่นชอบการเข้าสังคมและชอบสร้างสีสันให้กับสังคม แสดงถึงพฤติกรรมทางเพศอย่างไม่ปิดบังซ่อนเร้นและยังเป็นกลุ่มคนที่อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมอีสาน

อภิปรายผล

ผลการศึกษาความหมายทางสังคมในเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองงามที่สื่อผ่านอัตลักษณ์ความเป็นอีสานทำให้เห็นถึง แนวคิด ตัวตน และวิถีชีวิตของชาวอีสานซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงไปจากสังคมเดิม แต่ยังรักษาประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิมเอาไว้ การวิเคราะห์หรือตีความความหมายแฝงที่อยู่ในวรรณกรรมเพลงนี้ต้องอาศัยบริบทและความเข้าใจทางสังคมของสังคมนั้นๆด้วย ความหมายจะเปลี่ยนไปตามวัฒนธรรมการรับสารในแต่ละบริบทของสังคม ซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นอีสานที่ได้สื่อออกมาผ่านเพลงลูกทุ่งอีสานแนวสองแ่งสองงามที่เด่นชัดที่สุดของชาวอีสานคือด้านวิถีชีวิตที่ยังคงยึดมั่นในประเพณีวัฒนธรรมต่างๆเอาไว้ และสามารถได้ปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับสังคมปัจจุบันได้อย่างลงตัว และอัตลักษณ์ที่เด่นชัดมากที่สุดอีกอย่างคือ อัตลักษณ์ด้านภาษาอีสานในเพลงลูกทุ่งปัจจุบันนี้ได้มีการใช้ภาษาอีสานผสมผสานอยู่กับเนื้อเพลงเป็นจำนวนมาก หลายๆ เพลงได้รับความนิยมจากผู้ฟังทุกภูมิภาค เช่นเพลง ลีโอน้องบ่ เพลงปล่อยน้ำใส่นาน้อง ซึ่งสอดคล้องกับ ลักษณะ สุขสุวรรณ (2521) ได้กล่าวถึงลักษณะของเพลงลูกทุ่งอีสานว่า เพลงลูกทุ่งอีสานนั้นมีลักษณะโดดเด่นในด้านรูปแบบของ ภาษา ทำนองเนื้อหา และสำนวนโวหารที่มีคุณค่า

ทางวรรณศิลป์ มีหลักความเชื่อ ค่านิยม ความนึกคิดของคน จารีตประเพณี และอุดมการณ์ทางด้านสังคมอันเป็นมรดกของท้องถิ่นนั้นๆ (Suksuwan, 1978)

เอกสารอ้างอิง

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2543). *วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น*. กรุงเทพฯ.

ราชบัณฑิตยสถาน. *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. (2554). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์ จำกัด.

ลักขณา สุขสุวรรณ. *วรรณกรรมเพลงลูกทุ่งในช่วงปี พ.ศ. 2498- พ.ศ. 2451*. (2521). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

แวง พลั่งวรรณ. (2545). *อีสานคดีชุด ลูกทุ่งอีสาน*. กรุงเทพฯ.

สุชาดา ทวีสิทธิ์. (2547). *เพศภาวะ : การท้าทายร่างกาย การค้นหาตัวตน*. ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สิริขญา คอนกรีต. (2556). *เพลงลูกทุ่งอีสาน : อัตลักษณ์และการเมืองเชิงวัฒนธรรมของคนอีสาน* พลัดถิ่น. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Translated Thai References

Boossabokkaew, T. (2011). *Linguistic devices and the presentation of self-identity by the "online gays"*. Banhkok : Chulalongkorn University. [in Thai]

Charoensin-o-larn, Ch. (2000). *Discourse and development*. Bangkok. [in Thai]

Corngreat, S. (2013). *The bestpractices and the community linkage of farmstay tourism management: A case study in Sinmana Farmstay Kanchanadit district Suratthani province*. [in Thai]

Palangwan. (2002). *The set of Isan kadee: Isan traditional song the evolution of traditional song in Thai society*. [in Thai]

Kaewthep, K. (2014). *Science of media and cultural studies*. Bangkok: Chulalongkorn University. [in Thai]

Suksuwan, L. (1978). *Thai traditional Song During 1995 – 1908*. Bangkok:

Srinakharinwirot University. [in Thai]

Thaveesit, S. (2004). *Gender: Challenging the draft, searching for identity*. Chiang Mai: Women Studies Center. Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University. [in Thai]

The Royal Society. (2011). *The Dictionary of the Royal Institute 2011*. Bangkok: Nanme Book Publications Ltd.

ผู้เขียน

นางสาวกุนทีนี้ โคตรพัฒน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี (โรงเรียนสาธิต)

เลขที่ 70 หมู่ที่ 4 ตำบลหนองบัว อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี 71190

โทรศัพท์: 0633654951 Email address : cattya08@gmail.com

Author

Miss Kuntinee Khothpath

Kanchanaburi Rajabhat University (Demonstration School)

70 M.4 Nongbua Sub-district, Muang Subdistrict, Kanchanabur Province 71190

Tel.: 633654951 Email address: cattya08@gmail.com

